

KUS JA MILLAL SÜNDIS JAAN SANDRA?

Eesti rahvaluule suurkoguja Jaan Sandra on vähemasti folkloristidele väga oluline isik. Tema lühieluloo leiame kõigist tähtsamatest teatmeteostest alates „Eesti entsüklopeediast” (VII köide, 1936, vrg 547) ja „Eesti biograafilise leksikoni täiendusköitest” (1940, lk 290) kuni Eesti elulugude koondköiteni („Eesti entsüklopeedia”, XIV köide. Tallinn, 2000, lk 458). Peaaegu kõikides artiklites on kirjas, et Jaan Sandra sündis 28. augustil 1862 Vastseliina kihelkonnas Jooras külas.

Vastseliina meetrikaraamatuid sirvides meenus mulle ka Jaan Sandra. Otsustasin vaadata tema sünnisissekannet, sest mõnikord võib see sisaldada lisaks sünniajale veel muid huvitavaid fakte. Suureks üllatuseks ei leidnud ma Vastseliina sünnimeetrikast midagi. Asusin siis asja tõsisemalt uurima ja leidsin mehe sünni hoopis Rõuge kihelkonna meetrikast. 16. augusti 1862 (vkj) õhtul sündis Saaluse mõisas Rauba külas sulasel Juhan Sanderil ja tema abikaasal Mail poeg Jaan Sander. Poisi ristis 2. septembril Saaluse Kündä koolmeister Juhan Udras ja õnnistas 18. novembril Vastseliina kirikus pastor Gustav Masing (EAA, f 1268, n 1, s 53, l 39).

Matthias Johann Eisen on üks vähestest, kes mainib, et Sandra sündis Rõuge kihelkonnas (Eisen 1925). Ta tugineb ilmselt Jaan Sandra poja Gustav Sandra kirjale, kus viimane palub mälestada isa lahkumist ajakirjanduses ja märgib, et isa sündis Rõuge kihelkonnas (EKLA, f 25, m 13: 20, l 1). Valed andmed on käbele läinud nähta-

vasti ajalehe Postimees kaudu (Suurest vanavarakorjajast, 1932).

Väike kõhklus siiski jäi, sest mõnikord pandi sünd kirja teises koguduses, mitte seal, kus lapse sündis. Selle hajutas viimaks Jaan Sandra endakäeline elulugu „Pilt elust ja vanavara korjamisest”: „Mina olen sündinud Rõuge kihelkonnas Salusse vallas Rauba külas 16. augustil 1862. aastal [---]. Nenda tulli siis minu kadunud isa 1863. aastal aprilli kuul Vastseliina kihelkonda ühte veikeste külla, mis Juudakannu ligi, nimega „Jooras” kutsutas...” (ERA, H I 6, 707 < Vastseliina, 1895).

Rauba küla jääb Rõuge kihelkonna tagasoppi Vastseliina piiri lähedal. Rõuge kihelkonna personaalraamatud ja hingeloendid näitavad, et Jaan Sanderi (Sandra) isa Juhani (1833–1889) kodutalu oli Rauba Mihkli, seal oli nende suguvõsa elanud mitu põlve (EAA, f 1268, n 1, s 404, l 65p–66; EAA, f 1865, n 2, s 84/21, l 14p). Juhan oli Tanno Sanderi (1797–1856) üks noorematest poegadest. Pärast isa surma loobusid pojad isatalust sooviga Samaarasse minna. Sellest ei saanud asja ja Juhan siirdus naaberkihelkonda Joorale. Juhan (mõnikord ka Johann) Sander ja Orava mõisavallast pärit Tamme Mai Glaser (1837–?) laulatati Vastseliina kirikus 4. mail 1858 (vkj).

Päris selge pole ka Jaan Sandra sünniaeg, kord on see vana, siis jälle uue kalendri järgi. Korrektselt on andmed kirjas „Eesti kirjanduse biograafilises leksikonis” (1975: 340) ja „Eesti kirjarahva leksikonis” (1995: 512). Viimati

on Jaan Sandrast kirjutanud Paul Hagu, kes märgib, et Sandra sündis 28. augustil (vkj) 1862 ikka Vastseliina Joora külas (Hagu 2004: 5). P. Hagu järgi peaks siis Sandra olema sündinud uue kalendri järgi hoopis septembris. Siin on nii sünd kui ka sünnikoht paigast ära. Ajaleht Postimees (1932) teatab, et J. Sandra pani kirja oma eluloo ja see anti pärast surma Hindrik Prantsu kätte. Kahjuks pole andmeid käsikirja edasisest saatusest. Pärast loo valmimist sattus minu kätte väike raamatuke Viitka külast. Sealt selgus, et J. Sandra õigele sünnikohale on tähelepanu juhtinud juba 1985. aastal Erik Kamberg (Lõhmus 2008: 18).

Kokkuvõtteks. Jakob Hurdale 8700 lehekülge rahvaluulet kogunud Jaan Sandra (kirikuraamatutes Sander) sündis 16. (vkj) (28. ukj) augustil 1862 Rõuge kihelkonnas Saaluse mõisavalas Rauba külas Mihkli talus.

Kirjutis on valminud sihtrahastatava teema „Kultuuriloo allikad ja kirjanduse kontekstuaalsus” (SF 0030065s08) raames.

VELLO PAATSI

Kirjandus

Eesti kirjanduse biograafiline leksikon. Toim E. Nirk, E. Sõgel. Tallinn: Eesti Raamat, 1975.

Eesti kirjarahva leksikon. Koost ja toim O. Kruus. Tallinn: Eesti Raamat, 1995.

H a g u, Paul 2004. Jaan Sandra jälg eesti kultuuriloos. – Kahrukõrvaga Ivvan. Valimik Setu ja Vastseliina muinasjutte Jaan Sandra kirjapanekutest. Koost ja toim Paul Hagu, Risto Järv. Tartu:

TÜ eesti ja võrdleva rahvaluule õppe-
tool, TÜ Lõuna-Eesti keele- ja kul-
tuuriuuringute keskus.

E i s e n, Matthias Johann 1925. Isamaali-
se väsimata töötégija mälestuseks. –
Postimees 25. X, nr 289.

L õ h m u s, Anneli (koostaja) 2008. Viitka
küla enne ja nüüd. Tartu.

Suurest vanavarakorjajast. Jaan Sandra
elukäik. 1932. – Postimees 15. I, nr 12.